

ГОДИНА VI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 29.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ СВАГДА О ДАНУ СВАКЕ ПРЕДСТАВЕ НА ПО ТАБАКА. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 н. месечно. — Претплата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разашиле овај лист.

НЕКОЛИКО РЕЧИ О ПОЗОРИШНОЈ КРИТИЦИ.

Како се данас у опште површно суди о драматској уметности и како се у позоришту тражи неко чулно, а не духовно уживање: то је дужност самога позоришта, да што већма поради на томе, да се одстране ти погрешни назори и његове по позоришту штетљиве последице, те да се свет што боље обавести о правом значају тога уметничког завода. Тај захтев ваља само позориште да изврши. Да буде добра укуса у позоришту и да оно удари ваљаним правцем, ваља позоришту да иде на руку јавност, журналистика. Или другим речима: позориште треба да је путем штампане речи увек у свези и дотицају с публиком, да јој саопшти своје интенције, да даде нужна објасњења у погледу репертоара, нових комада, појединих уметника, и т. д. Таким начином имаће и сам позоришни завод отуд користи, јер његове тежње не ће остати сакривене, а врлине чланова позоришних достојно ће бити оцењене. За то критика не сме више бити новинарска ствар, него мора бити ствар позоришта. Позориште се мора старати да има уза се ваљану критику: оно само мора наименовати критичара, или, као што се обично каже, драматурга.

Овде ћемо одмах у кратко да обележимо делокруг драматургов.

Драматург треба пре свега сваких четрнаест дана, или сваког месеца да извештава о раду позоришном у опште, треба да опише и оцени знатније представе, треба свагда да обележи право становиште према тим представама, треба да изнесе махне и недостатке комада и представе. Драматург ваља особито да пропрати и важније новитете и ванредне појаве (као н. пр. гостовање). Те извештаје своје ваља драматург да саопштава у месним новинама, а и у стручном позоришном листу. Тим начином ће и шира публика дознати за рад позоришни, а престаће и она

неоправдана осетљивост глумаца у погледу оцене њиховог успеха. Кад се тако усрати рад позоришни, добиће се као нека позоришна хроника, која ће имати вредности и за садашњост и за позоришну повесницу. Таким поступком изгубиће се и оно зло, да се сувише хвале и преузносе поједине особе, јер ће сваки члан моћи бити сигуран, да ће му се индивидуалан значај доиста уважити, т. ј. да ће му публика моћи сазнати праву вредност.

Без сумње је лична позоришна критика, т. ј. оцењивање појединих талената, тугаљива ствар. Није последњи разлог к томе оно што Лесинг каже: „Глумац не ће никад држати да је довољно похваљен, него ће мислити увек да је сувише покућен, а често неће ни сам знати, да ли га је критичар хтео хвалити или кудити.“ Питање је дакле, како да се поступа у тој ствари, кад се већ не може избећи? Треба ли тако поступати, да све странке, завод, глумци, публика имају отуд што више користи? Јер лична позоришна критика треба ваљда да буде од користи. Ако је критика само тога ради, да угоди себичним ђудима и тежњама писаца или новина, онда боље нека изостане.

На то се питање даје овако одговорити. Треба особито нагласити и парочито споменути оно, што је успешно изведено, па ће онда дотични и по себи већ знати, шта није успешно изведено. Исто тако, кад се осветле добре стране у глумаца, истакну се тиме већ и рђаве стране, а није ни нужно изричним набрајањем врећати им самољубље. Таким штедљивим поступком највише ће се користити. Кад се зна да позоришта већином не могу имати савршених талената, него једва таквих, што могу у неколико одговорити вишим захтевима, то би се увек могло кудити и корети. Како је публика већ и овако навикла да изврстап рад сматра за нешто обично, што се по себи

разуме: то би се непрестаним јавним кућењем публика у томе подхрањивала а у глумце би ушао страх и бојазан, која не би била ни од какве користи, него шта више од штете за њихов уметнички успех.

Наравно, да ће се на према тој идеји навести, да је опасно хвалити једнако позоришни рад, јер ће се тиме изазвати века монотонија, публика ће изгубити вољу да чита те ствари, а глумци ће се некако осигурати од прекора за њихов нерад и нехатању. Али тај разлог не стоји, те опасности доиста нема. Кад се она идеја добро схвати и изведе, и кад се верно, по дужности, према важности позива изврши, не ће моћи ни доћи до тога, што је мало час речено. Има један начин писања, по коме се међу редовима да читати, начин, којим се све примећене махне могу да додирну, а не мора се овамо нико вређати нити ствар гором правити у место да се поправи.

Ако останемо при досадањој, свуда уобичајеној позоришној критици: шта је њоме поможено? Њоме се стање позоришта не да поправити, јер није могуће. Са свим је све једно и нема утицаја на дар каквог певача, кад се после какве партије наштампа н. пр. г. Н. Н. није био при гласу; ништа се не ће постићи, кад се погрешке, незгоде или махне какве јавно куде, јер су то дотични редитељи већ пре опазили, и дали укор, ако је кривица са немара и нехатости.

У опште није пишта тако излишно, као правити увек „кондујиту“ о појединим приказивачима, која се издаје за позоришну критику. Кад се већ један пут изрече суд о дару каквог приказивача, кад његове особине публика сазна: то ће се већ знати, је ли носилац које улоге задовољио или не, по мери, у колико је ова одговарала његовој индивидуалности или не.

(Свршиће се.)

Д Ш С Т Ш Њ Ш.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Ултимо, шаљива игра у 5 чинова, од Густава Мозера, с немачког превео А. М. Приказан по други пут у недељу 15. маја о. г.)

Што се тиче комада, види, драги читаоче и (наравно) лена читатељко 27. број „Позоришта“ у ком ћеш све наћи, што ти срце жели.

Споменути нам ваља, да су наши глумци овог пута врло лепо играли. Ружићев пошалантан Алберт био је врло пријатан и „љубведостојан“; гђе Рајковићке Тереза се одликовала; Рајковићев Лебрехт био је особити, нарочито у оним моментима, кад је Хазу (Марковићу) оно „да“ у тако разним живим модулацијама приказивао. Гђа Ружићка је појетичну Каролину вапредно добро приказала, у моментима, кад је из појезије пала у магарца и чкала, била је заиста класична Г. Зорић (професор Шлеа) играо је добро, ма да није леп карактер, што га је приказивао. Та за Бога — тешко је рећи коме, да му даде новца пре смрти у име тестаента.

(Дон Цезар од Вазана. Драма у 5 чинова, написао Диманоар, превео Н. Приказан први пут у понедељник 16. маја о. г.)

За време последњег Хабсбурговића у Шпанији, за време Карла II. (1665—1700) збива се ова драма. И сам краљ Карло II. заузима међу „особама“ прво место. За то је и драма романтична, јер се збива у оно доба, кад је на француском престоу седео раскошни Луји XIV.

Сиже је по себи леп, занимљив и романтичан, и држи

публици пажњу са свим до краја у непрекидном занетом стању. Јунак драмине, Дон Цезар, ужива симпатију, ма да је и пијанац и коцкарош и галан, и ма да је тим страстима жртвовао велико своје имање, које је наследио, и ма да га први његов појав особито не препоручује, јер га избаце из крчме. Али ипак за то куца испод издрпане му хаљине племенито и јуначко срце, које нас у више прилика чистог изненади.

На позорици и у романима изнашају се историјске особе обично са свим другаче, него што су у природи биле. Тако имамо у Карлу II. страсног, смелог, наметног и чистог ваљаног краља, а прави Карло II. био је слаб, млитав и болешљив, а душевна снага била му је врло незнатна. Г. Јуришић је краља у неким моментима добро приказао, само је у тренутцима афекта изгубио управу над својим гласом.

Г. Сајевић је као Дон Цезар заиста брилирао. Из мало чудног карактера Цезаревог извео је пошаланством, ватром, и вештачком игром својом красну слику, особито у важним моментима, као у дијалогу с краљем и с Маританом.

Г. Марковић је добар глумац; и овом смо приликом упознали га као таквог, али има једну ману, а та је, да улогу своју не научи добро.

Где нађоше само г. Рајковић и гђца Ј. Поповићева ту гротеск-маску, која их је тако карикирала да публика формално није излазила из смеха. Њихова је појава само довољна била, а да се смеј по клупама разлеже све већма и већма. „Г. надзорник живине његовог краљевског величанства и дражајша супругу му“ беху тог вечера на врхунцу комике.

Гђа Сајевићка је као Маритана на ново показала свој глумачки дар. Дивно је било гледати Маритану и Дон Цезара у оној сцени, кад се упознају, кад сазнају да су баш они муж и жена, који су, и не знајући једно за друго, тако жудили и тако тежили да се споје; два равно племенита срца.

Мила појава био је Лазарил. Гђа Љ Зорићева је потпуно одговорила и појаву том и улози тој. М.

П О З О Р И Ш Т Е.

*(Народно позориште у Београду). У четвртак 5. и у суботу 7. ов. мес. представљен је у нашем позоришту нов комад „Откуда толики нежењени?“ слика из свакидашњег живота у четири чина. Ово дело написао је женијални немачки драматик Јулије Розен, а посрбио га Бранко Јовановић. Розенови комади спадају у сталан репертоар немачке позорнице, а нарочито уживају топлу наклоност од стране публике у бечком дворском позоришту, где се и овај новитет први пут приказао и издржао похвалну критику. Ако се не варамо, биће да је ово први пут наша публика уживала гледати производ овог хваљеног писца нашег доба, што је заиста само добитак за наш репертоар и наше глумце.

С тога, што је ово дело први пут на нашој позорници приказано, требало би да изнесемо и његову садржину. Али како смо ради у опште коју више рећи о узроцима овог друштвеног питања, као и то, што би одвише дуги били на овоме месту, то ћемо гледати да се други пут повратимо на ово дело, а за сад да речемо коју о самој представи.

Представа је испала врло добро и публика је с пажњом и допадањем пропратила већ и с тога, што је комад пун лепих занимљивих сцена. Глумци су од своје стране доста припомогли да је овај новитет публици приказан као што треба. Они врло добро знају, да успех или фијаско новог комада много од њих зависи. Приметили би само то, да је радња требала бити живља, оштрија, а конверзација природнија, а не по кадито усиљена. Појаве једна за другом да су текле брже, а не правити паузе тамо, где им није места, као што се то чешће упражњава. Д.

(Народно позориште у Загребу). Прошле недеље, 13. маја видесмо на нашем позоришту нову драму „Пропалицу“ (*Fallisement*) од норвешког писца Бјернсона. Бјернсонов „*Fallisement*“ силно је раздражио нашу радозналост, јер се о том норвешком комаду по немачким новинама много писало. Веома радознали, јер га чусмо у велико хвалити с једне стране, с друге стране пак познајемо његове „Нововенчане“, који се не могу назвати драматским узор-делом. Видесмо га, али и сад нам је врло мучно изрећи чисту и јасну оцену. С једне стране беше представа доста слаба, а с друге стране су нама јужним Славенима ти северни германски значаји по нешто нејасни. Драма, узета из социјалног живота, има да жигосе модерну трговачку циганију. Богат трговац Тјелде (г. Милан) упушта се у нечисте спекулације; на крају је пропаст, али мисли да сјајем зава-ра свет. Одвешник Беренг (г. Мандровић) присили га, да најпосле сам огласи своју пропаст. Жена (гђа Бајцова) те-

ши га. Деловођа његов Санес (г. Бан) узарји му малу глав-ницу. Тјелде почиње из нова уз помоћ Санеса и своје кћери Валбурге (гђа Ружићка), која је из прва хтела оца оставити, док млађа Сиња (гђца Крајева) верно уз њега истраје. Посао му се поправља, Сињес изабљач после дужег нећкања узме Валбургу, а Тјелде има на крају само 60.000 шкуда пасива, док је у другом чину 200.000 шкуда имао. За 14 година после свршетка драме, вели трговац, отплатиће цели дуг. Нема сумње, да је мисао здрава, премда је предмет врло специјалан, и премда смо тако што већ на другом месту видели. (Н. пр. у „Новом племићу.“) Има призора врло драматичних, а гозба код трговца је врло карактеристичан prizor и био је добро приказан. Али је радња врло развучена и поједини prizori губе по том драматску силу, ману коју смо већ у „Нововенчанима“ истакли. К томе још два чудна карактера: Валбурга и Санес. Валбурга, трговачка вештакиња, намерава, после пропаст оца свога тражити заслуге на другом месту, оставити кућу, која је уништена. Санес је љуби, она га некако не воли. Мало за тим развија се у њој љубав према Санесу, она га моли, да је узме, он се устручава, он се боји да девојка не полази за њега из љубави, већ из захвалности. То је може бити у Норвешкој истинито, нама, људима врелије крви, чини се невероватно. Да говоримо о глумцима. Г. Милан није жалкоже успео. Нити је улога према његовој ћуди, нити је свладао технички. Изврстан беше одвешник г. Мандровић и стари пивар г. Фрајденрајх. Г. Бан заслужује овај пут особиту похвалу; он је некако дохватљиву улогу Санеса лепо протумачио. Знатније женске улоге има само две: Валбурга и Сиња. Гђа Ружићка носила је ледени скандинавски оклоп своје улоге врло јуначки, а гђца Крајевој нема приговора, кад приказује враголанку. Остале улоге су незнатне.

„Vienac.“

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

* (Драматска књижевност у Пољака) цвета обилним цветом. У Варшави, Кракову, Лавову и Познању појављује се сваки час нов комад, и многи од тих плодова успевају на позорници веома добро. Прошле године биле су у Варшави расписане награде за позоришна дела, а сад је и познањски пољски одбор расписао више награда опет за позоришна дела. Познањ стоји управо на крајњем бранику пољскога народа против насилног пруског немчења, и баш за то стали су пољски родољуби озбиљно размисљати како ће се што боље да отму од понемчавања. Једна од најјачих обрана народности њихове чинише им се пољско народно позориште. С тога издадохе позив на народ пољски, да сваки имућнији Пољак жртвује у то име једну марку (50 новчића), а успех беше тако леп, да то позориште данас не само веома лепо напредује, већ и знатне награде респисује. На расписане награде стигао је одбору 41 комад. Дела су та већином драме из пољске повеснице. Шалљивих игара има мање. Занимљиво је за нас, што између тих позоришних дела, која траже награду има и драма „Краљевић Марко.“

Издаје управа српског народног позоришта.

